

Bina Envanter Çalışması *Değerlendirme Yöntemleri ve Karar Süreci*

Yrd. Doç. Dr. Özgür ÖZÇELİK
Yapı Mekaniği ve Deprem Mühendisliği Çalışma Grubu
İnşaat Mühendisliği Bölümü
Mühendislik Fakültesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir

İnşaat Mühendisleri Odası, İzmir - 31 Ocak 2013

Sunum Genel Hattı

- **Deprem Kayıp Modeli Nedir ve Neden İhtiyaç Vardır?**
- **Deprem Kaybının Tahmini için Çalışmada Kullanılan Yöntemler**
- **Sonuçlar ile İlgili Karar Süreci ve Genel Bulgular**

Envanter Çalışmasına Neden İhtiyaç Var?

- Son 20-30 yıl içinde, Dünya çapında doğal felaketlere bağlı *kayıplarda dramatik artışlar* gözlenmiştir,
- Bunların nedenleri arasında:
  - Dünya nüfusundaki artış,
  - Birçoğu yüksek sismik bölgelerde olmak üzere yeni “Süper Kentlerin” oluşması (nüfusu 2 milyon ve üzeri),
  - Hızlı gelişen toplumların ve teknolojilerin yüksek kırılma düzeyleri sayılabilir.

Envanter Çalışmasına Neden İhtiyaç Var?

Deprem Kayıp Modeli

- Deprem kayıp modeli ne işe yarar?
  - **Senaryo depremi** sonrası **hasarın tahmininde** kullanılır,
  - Yönetmelik güncellemeleri yapılırken, **potansiyel kayıplar** ile **dayanım için gerekli artı maliyetin** karşılaştırılmasında kullanılır,
  - **Kent ölçeğinde** yürütülecek güçlendirme çalışmalarında, farklı güçlendirme yöntemleri arasında **maliyet/fayda analizleri** yapmaya imkan tanır.

Deprem Kayıp Modeli

- Bir bölge, kent veya ülke için ***deprem kayıp modeli*** geliştirmek için aşağıdaki veritabanları oluşturulmalıdır:
  - Deprem aktivitesinin belirlenmesi (sismik tehlike),
  - Zemin şartlarının belirlenmesi,
  - ***Bina stoku ve altyapı envanterinin çıkarılması,***
  - ***Bu stokun hasar görülebilirlik karakterinin belirlenmesi.***

Deprem Kayıp Modeli

- Deprem kayıp modeli, ideal olarak **deprem kaynaklı tüm tehlikeleri** dikkate almalıdır:
  - **Güçlü yer sarsıntısı (zemin büyütme etkileri de dikkate alınarak),**
  - Toprak kayması,
  - Sıvılaşma,
  - Fay hattındaki yüzey kırılması,
  - Tsunamiler vd.
- Ancak **yer sarsıntısı** nedenli tehlike, genellikle kayıp modelleri için kullanılan **tek parametredir**; çünkü **en büyük kayıplar** yer sarsıntısından kaynaklıdır.

Deprem Kayıp Modeli

- Deprem kayıp modelinin çok **önemli bir bileşeni** *yapıların hasar görebilirlik* durumlarının belirlenmesidir:
  - Sismik kırılma yapının bir **yer hareketi parametresine** bağlı *hasara yatkınlığı* olarak tanımlanır,
  - Farklı yapı türleri için *(BA, Yığma, Çelik)* farklı kırılma fonksiyonları tanımlanabilir.

Deprem Kayıp Modeli

- Deprem kayıp modelinin ana hedefi şöyle özetlenebilir:
  - Bölgenin **sismik tehlikesini** bu bölgede bulunan yapı stokunun **sismik kırılmalığı** ile ilişkilendirerek (konvolüsyon), bölgede meydana gelebilecek **hasar dağılımını tahmin etmek,**

$$\textit{Sismik Tehlike} \otimes \textit{Kırılmalığı} = \textit{Hasar}$$

Deprem Kayıp Modeli

Çalışmada Hasar Tahmininde Kullanılan Yöntemler

- **Çalışmada kullanılan yöntemler:**
  - **1. Kademe Yöntemler**
    - » ***Sokak Taraması Yöntemi (2001)***
  - **2. Kademe Yöntemler**
    - » ***Hassan ve Sözen yöntemi – “Öncelik İndeksi” (1997)***
    - » ***Geliştirilmiş Diskriminant Analizi Yöntemi (2006)***
    - » ***P25 Yöntemi (2007)***

Deprem Kayıp Modeli

Ampirik Yöntemler

- **1. Kademe Yöntemler vs. 2. Kademe Yöntemler**
  - **1. Kademe Yöntemler**
    - » *Hızlı ancak daha yüzeysel,*
  - **2. Kademe Yöntemler**
    - » *Uygulaması daha yavaş (pahalı) ancak sonuçları daha güvenilir,*

Deprem Kayıp Modeli

1. Kademe Yöntemler

- Sokak Taraması Yöntemi (ST Yöntemi):
  - 1-7 kat arası **betonarme binalar** için Sucuoğlu ve Yazgan (2001) sokak taraması yöntemini geliştirmiştir,
  - Geçmiş depremler hasar görülebilirlikle ilgili **8 farklı bina parametresini** öne çıkarmakta,
    - (1) Kat adedi , (2) Yumuşak kat,
    - (3) Ağır kapalı çıkmlar, (4) Görünür bina kalitesi,
    - (5) Kısa kolonlar, (6) Çarpışma etkisi,
    - (7) Yerel zemin durumu,
    - (8) Topoğrafik etki.

Sokak
Taraması
ile elde
edilmekte!

Deprem Kayıp Modeli

1. Kademe Yöntemler

- Sokak Taraması Yöntemi: *(devam)*
  - Bu parametreler yapısal sistemin deprem kuvvetleri altındaki *negatif davranışlarını yansıtmakta,*
  - Yöntemin kalibrasyonu için **Düzce** depremi *hasar veri tabanı* kullanılıyor,
  - Yöntemde en büyük zemin hızına (PGV) bağlı üç farklı **sismik tehlike bölgesi** tariflenmiştir,

Deprem Kayıp Modeli

1. Kademe Yöntemler

- **Sokak Taraması Yöntemi: (devam)**
  - Eğer bina **çok öncelikli** gruba giriyorsa, **daha detaylı analiz** yapmak gerekmektedir (örn.: 2. Kademe Yöntemler, Deprem Yönetmeliği),

Not: 6306 Sayılı Yasanın Uygulama Yönetmeliğinde (taslak) bu yöntem var ancak bazı değişikliklere gidilmiş!

Deprem Kayıp Modeli

2. Kademe Yöntemler

- **Hassan-Sözen Yöntemi (HS Yöntemi):**
  - 1997 yılında az katlı (1-5 katlı) mevcut betonarme binaların deprem performansı için, “**Öncelik İndeksi**” yöntemini geliştirmiştir,
  - Yöntem **öncelikli olarak ele alınması gereken** gereken yapıların belirlenmesi amacıyla kullanılıyor,
  - **Binalar en olumsuzdan – en olumluya doğru görelî bir sıralamaya** sokuluyor,
  - **1992 Erzincan** depreminde hasar görmüş **46 devlet binasının** verisi kullanılarak kalibre edilmiştir,

Deprem Kayıp Modeli

2. Kademe Yöntemler

- Hassan-

- Önce

fonk

için

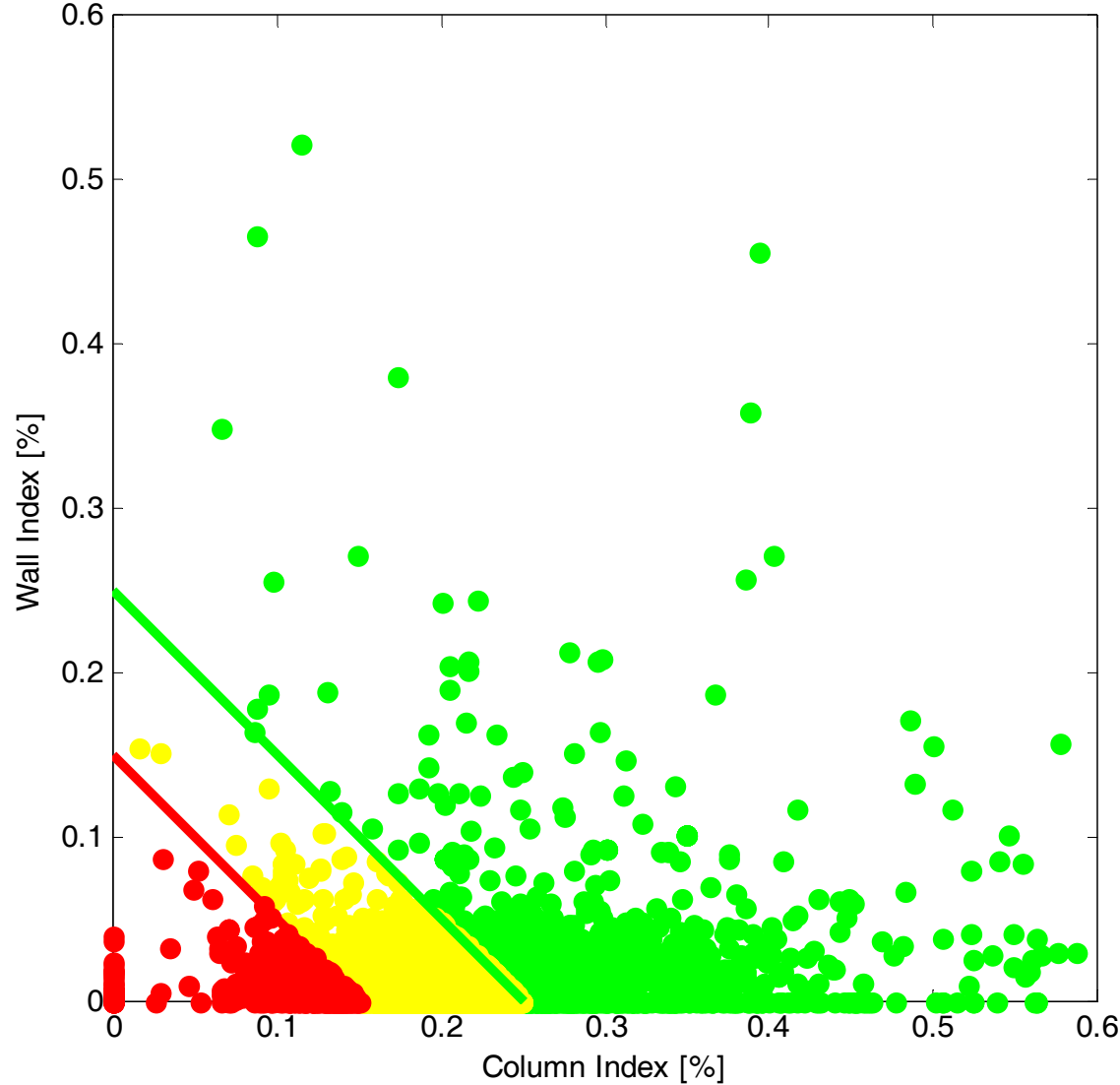
yönc

$$WI = \frac{A}{A}$$

- Neden

(dayanı

• Yatı

bir

grubu

ık her iki

$$\varepsilon_c = \frac{A_{col}}{2}$$

lanlar

Deprem Kayıp Modeli

2. Kademe Yöntemler

- **Hassan-Sözen Yöntemi: (devam)**
  - Bu yöntem **genel bir hasar tahmini yöntemi değildir**, sadece belli bir bölgedeki mevcut binaların **objektif olarak derecelendirilmesi** için kullanılır,
  - Bölgedeki sismik tehlikenin **yaklaşık olarak üniform olduğu** kabul edilmektedir.

Deprem Kayıp Modeli

2. Kademe Yöntemler

- **Geliştirilmiş Diskriminant Analizi Yöntemi (İstatistiksel Yöntem):**
  - Yüceyan, 2004 ve Özcebe vd., 2004, Yakut vd. , 2006 az ve orta katlı (3-7 kat) betonarme binalar için *diskriminant (ayrıştırma) analizi* denilen *istatistiksel bir yöntem* geliştirilmişlerdir,
  - Düzce depremi hasar verileri kullanılarak model kalibre edilmiştir (*484 adet bina*),
    - ~4 km X 4 km bir bölgede, alüvyon birikinti üzerine kurulmuş binalar,

Deprem Kayıp Modeli

2. Kademe Yöntemler

- **Geliştirilmiş Diskriminant Analizi Yöntemi (devam):**
  - Geçmiş depremler ***bina hasarlarının üç temel nedeni*** olduğunu göstermiştir:
    - Uygun olmayan yapısal ve mimari konfigürasyon,
    - Zayıf detaylandırma ve boyutlandırma,
    - İmalat aşamasında kontrol eksikliği.
  - Hasar görmüş binalar incelendiğinde en çok hasar gören binaların
    - ***Kısa kolon, yumuşak kat,***
    - ***Kolon veya perdelerin yükseklik boyunca süreksizliği,***
    - ***Döşemede büyük açıklıklar taşıyan binalar olduğu ortaya çıkmaktadır!***

Deprem Kayıp Modeli

2. Kademe Yöntemler

- **Geliştirilmiş Diskriminant Analizi Yöntemi: (devam)**
  - Yatay yük taşıyan elemanları fazla olan yapısal sistemlerin **deprem performansının iyi olduğu** gözlenmiştir,
    - **Redundancy (fazlalık) binada yatay kuvvetlere karşı koyan birçok çerçevenin** olması ve
    - Bu çerçevelerin **çoklu açıklıklarının** olması şeklinde tanımlanabilir.

Deprem Kayıp Modeli

2. Kademe Yöntemler

➤ Geliştirilmiş Diskriminant Analizi Yöntemi:(devam)

- Bu parametreler dikkate alınarak **diskriminant fonksiyonları** oluşturulmuştur,
  1. Kat adedi (*zemin üstü*),
  2. Minimum normalize yatay rijitlik indeksi (*kolon ve perde atalet momentleri – x ve y yönleri*),
  3. Minimum normalize dayanım indeksi (*kolon, perde ve duvar alanları – x ve y yönleri*), → HS Yöntemi
  4. Normalize redundancy indeksi (*çerçeve sayıları ve açıklıkları*),
  5. Yumuşak kat indeksi (*zemin katın yüksekliği*),
  6. Kapalı çıkma oranı (*planda çerçeve dışına taşan alanlar*)

Deprem Kayıp Modeli

2. Kademe Yöntemler

➤ Geliştirilmiş Diskriminant Analizi Yöntemi: (devam)

• *Sismik Tehlike Parametreleri:*

- Yöntem *deprem şiddeti, azalım ilişkileri ve zemin kayma dalgası hızını* dikkate alarak *yer hareketinin bölgedeki uzaysal değişimini* yakalayabilmekte,
- Böylece *daha farklı yerel zemin koşullarına sahip* bölgeler için de uygulanabilmektedir.

Deprem Kayıp Modeli

2. Kademe Yöntemler

➤ Geliştirilmiş Diskriminant Analizi Yöntemi: *(devam)*

- Yöntem binaları “**Can Güvenliği**” (**LS**) ve “**Hemen Kullanım**” (**IO**) olmak üzere iki farklı kategoride sınıflamaktadır.

Deprem Kayıp Modeli

2. Kademe Yöntemler

➤ Geliştirilmiş Diskriminant Analizi Yöntemi:

- Sokak Taraması Yöntemi ve Geliştirilmiş Diskriminant Analizi yöntemi *iki kademeli* olarak **Zeytinburnu'nda** uygulanıyor,
- **13,885** BA binaya → 1. Kademe değerlendirme yapılıyor,
- **3036** adedi → 2. Kademe değerlendirme,
- 2. Kademe değerlendirme yapılan binaların → **%70'i riskli** bulunuyor.

SORU: İki kademeli değerlendirme yapmak en uygun çözüm müdür?

Deprem Kayıp Modeli

2. Kademe Yöntemler

- **P-25 Yöntemi**
  - Tezcan vd. *mevcut binaların hızlı taranmasını* hedefleyen yöntemlerini 2005 yılında genişleterek *P25 Yöntemine* son halini vermişlerdir,
  - Yöntem, geçmiş depremlerde hasar görmüş *311 adet hafif, orta ve ağır düzeyde hasar görmüş* betonarme binadan toplanan veriler kullanılarak *kalibre edilmiştir.*

Deprem Kayıp Modeli

2. Kademe Yöntemler

- P-25 Yöntemi (*devam*)
  - Yöntemde mevcut yapıdaki
    - *Kolon, perde ve dolgu duvar boyutları,*
    - *Rijitlikler,*
    - *Bina yüksekliği,*
    - *Yönetmeliklerdeki yapısal düzensizlikler (kütle ve burulma düzensizlikleri),*
    - *Beton ve zemin sınıfı,*
    - *Temel türü, etriye sıklığı...*
  - *P_1 temel yapısal puanı* ve binanın *farklı göçme modlarını* da göz önüne alan toplamda 7 adet *göçme puanı* hesaplanmaktadır.

P 25 - TEMEL KRİTERLERİ

P 25 METODU

P 1 = Kolon, Duvar, Perde Rijitlikleri
Beton Kalitesi

P 2 = Kısa Kolon

P 3 = Zayıf Kat

P 4 = Çıkmalar

P 5 = Çarpışma Riski

P 6 = Sıvılaşma Riski

P 7 = Zemin Oturma, Kaymaları

Deprem Kayıp Modeli

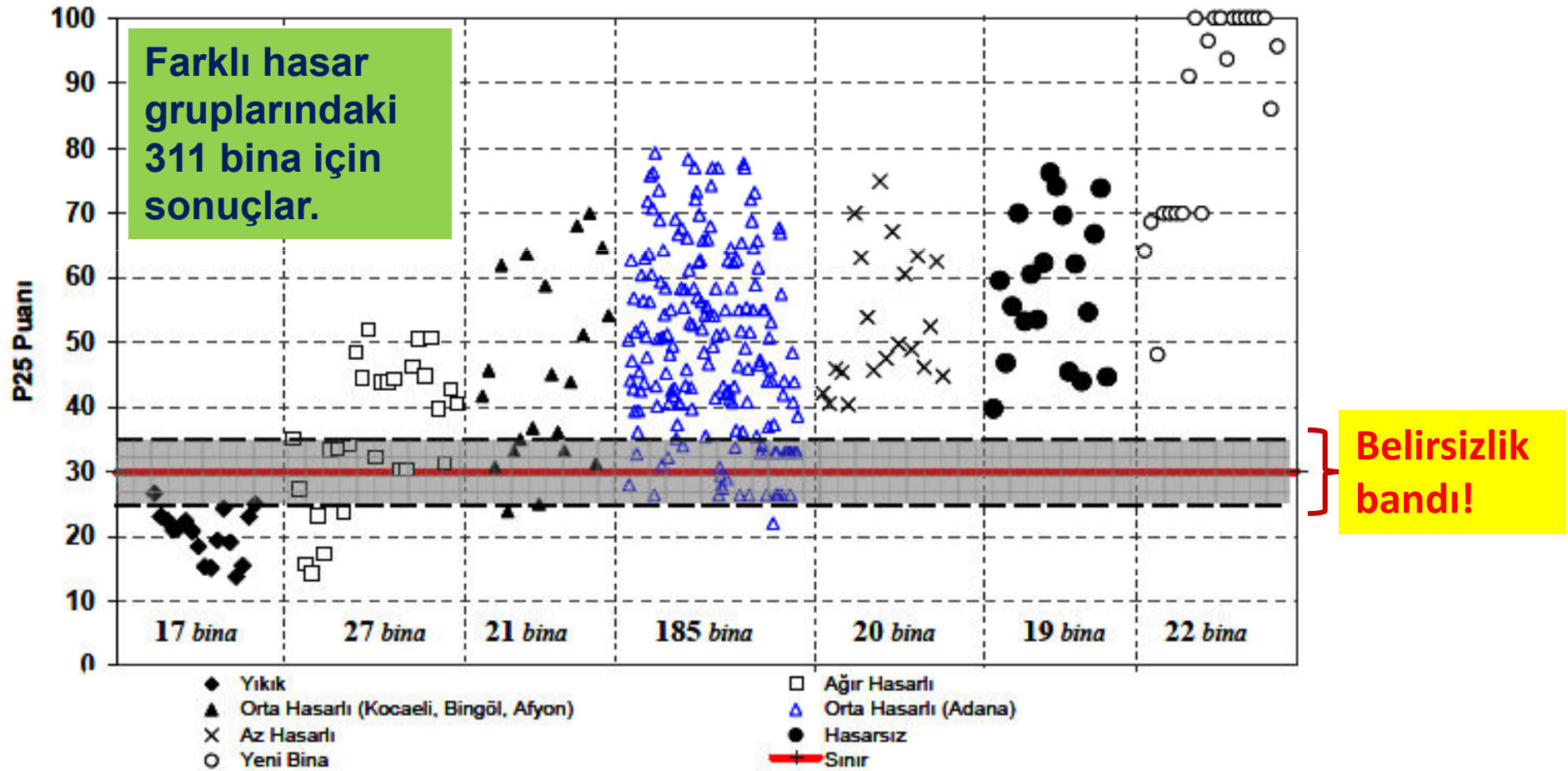
2. Kademe Yöntemler

- P-25 “Göçer mi” “Göçmez mi” Yöntemi (*devam*)
  - P sonuç puanının *az, orta* veya *çok öncelikli* bölgeye düşmesi durumuna göre yapının *öncelik durumu* hakkında karar verilir.

Deprem Kayıp Modeli

2. Kademe Yöntemler

- P-25 Yöntemi (devam)

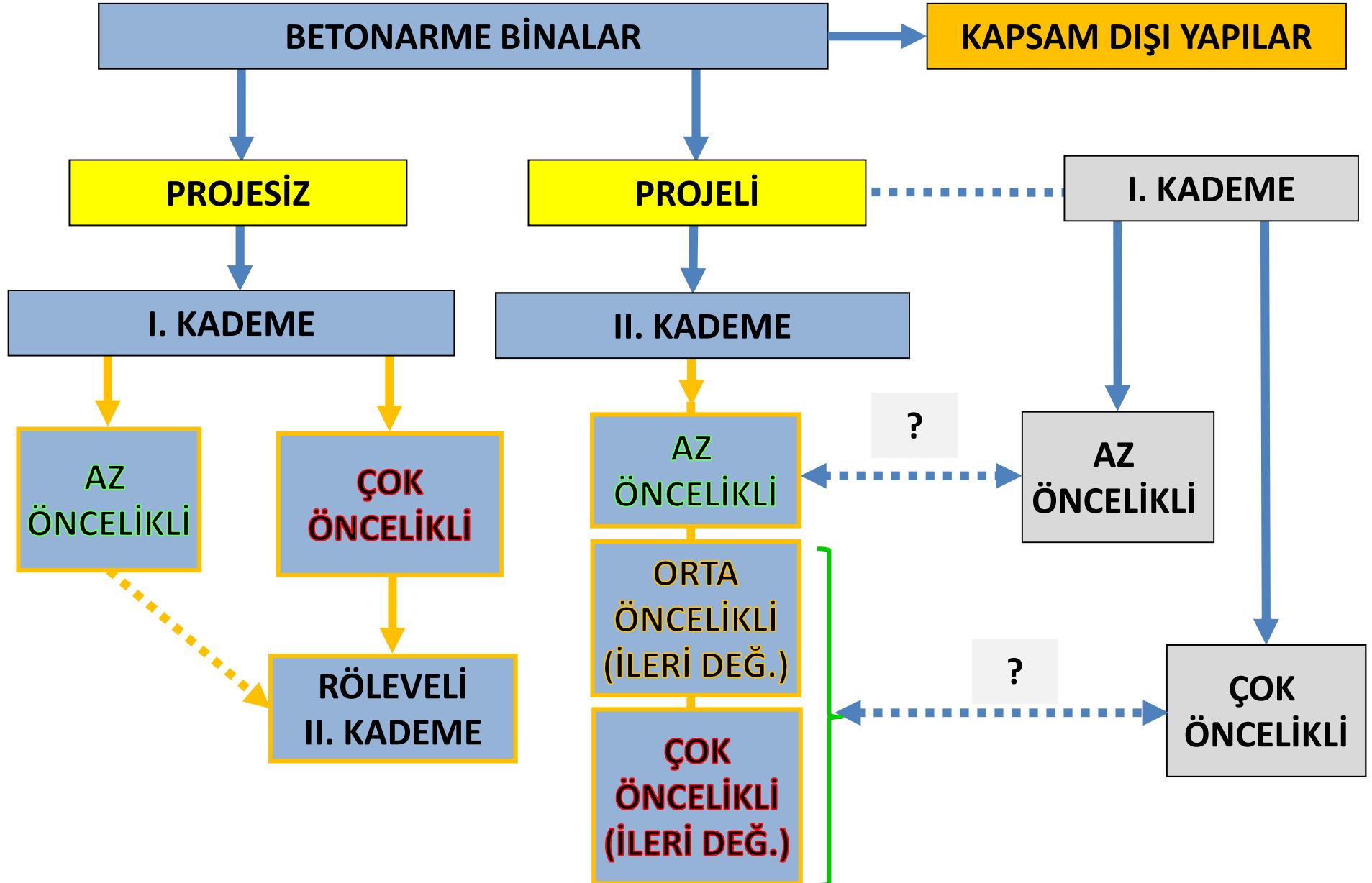

Yöntemlerin Uygulanabildiği Betonarme Binalar

Balçova ve Seferihisar

Yöntem	Gelişmişlik Düzeyi	Proje Durumu	Kat Adedi	Ruhsat Tarihi	Bina Adedi
Sokak Taraması	1. Kademe	Projesiz + Projeli	1-7	2002 >=	4044 / 970
Hassan-Sözen	2. Kademe	Projeli	1-5	2002 >=	3133 / 629
Geliştirilmiş Diskriminant Analizi	2. Kademe	Projeli	3-7	2002 >=	3366 / 301
P25 Yöntemi	2. Kademe	Projeli	1-15	2012 <=	4089 / 793

Genel Karar Şeması

Genel Karar Şeması

5 Kademeli Öncelik Sınıflaması

Öncelik Durumu	Birinci Kademe (Tek Yöntem)			İkinci Kademe (Üç Yöntem)		
	Az Öncelikli	Orta Öncelikli	Çok Öncelikli	Az Öncelikli	Orta Öncelikli	Çok Öncelikli
1. Öncelikli						
2. Öncelikli						

KÖTÜMSER BİR SENARYO SEÇİLDİ!

Özellikle 'Öncelik' kavramı kullanıldı. Çünkü burada sadece görece bir sıralama yapılmakta!

Genel Karar Şeması

Çoklu Karar Ağacı ve 5 Kademeli Sınıflandırma

Avantajlar:

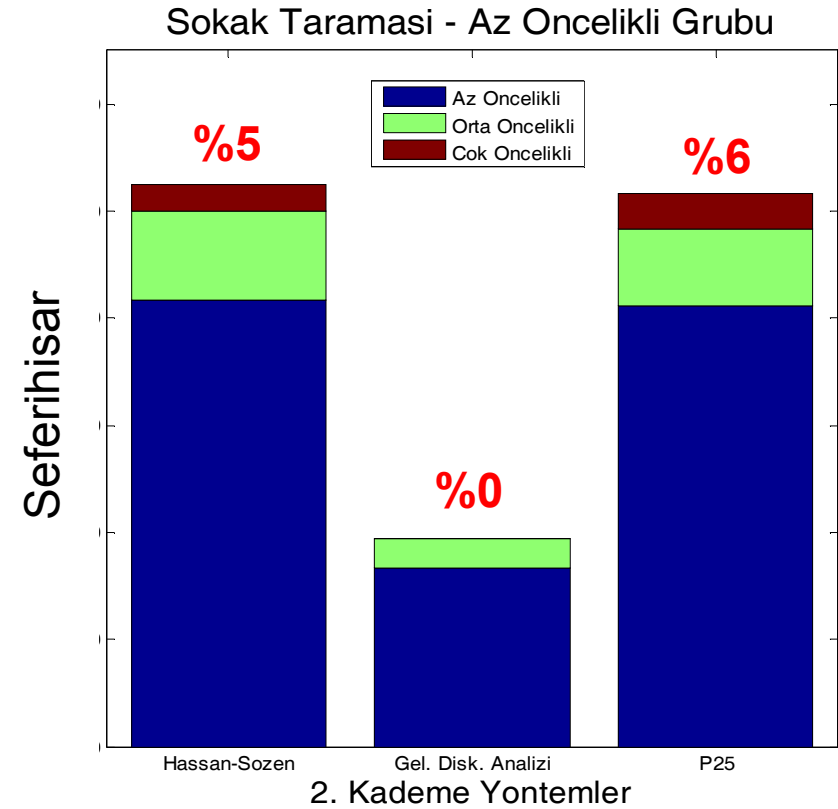
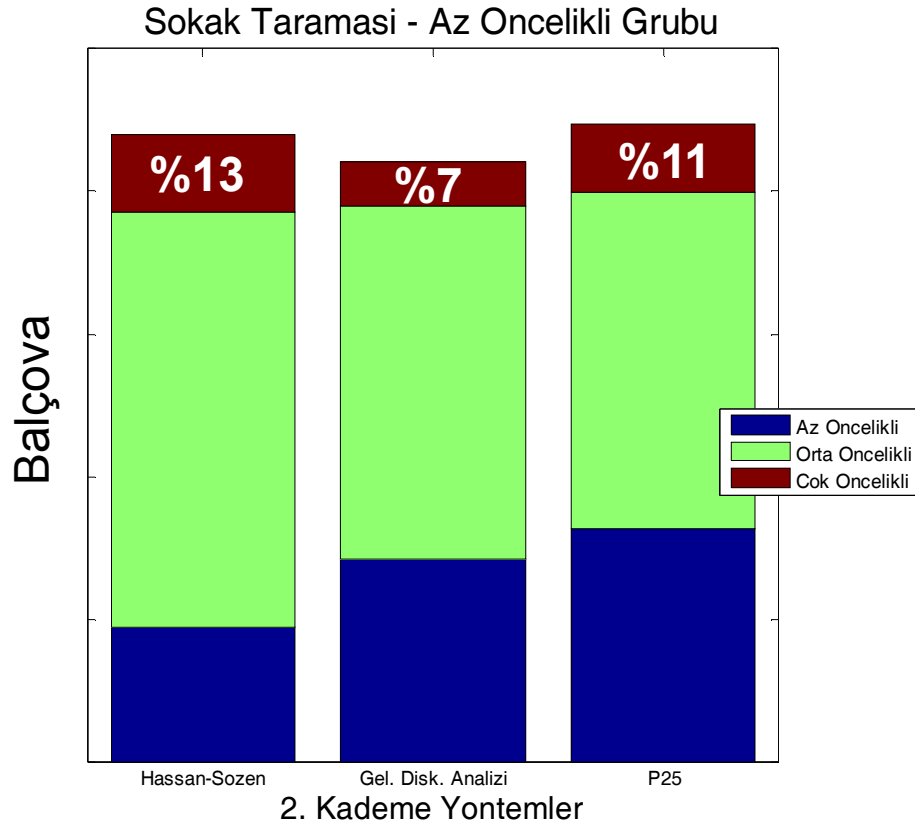
- Birden fazla yöntem kullanılarak, her yöntemin *artı yönleri* dikkate alındı,
- Öncelikler **5 kademeye** ayrılarak ileride yapılacak çalışmaların **planlanması** için *daha rafine bir skala oluşturuldu.*

Proje Üzerinden İkinci Kademe Değerlendirme

Avantajlar

- İki Kademeli Değerlendirmeye İlişkin Soruyu Hatırlayalım!
- Sokak Taraması Yönteminin “Az Öncelikli” dediği binalara 2. Kademe Yöntemler uygulanırsa,

Proje Ürününün Potansiyel Kullanım Alanları

Sadece Öncelik Haritası mı?

Yaptığımız bu çalışma sadece bir öncelik haritası çıkarmaktan mı ibaret?:

- Sorgulanabilir sayısal bir **imar bilgi sistemi** oluşturuldu (tapular, projeler, kullanım ruhsatları vb.)
- Mühendislere eğitim verilerek **bina değerlendirmesinde** görev alabilecek **sertifikalı mühendis havuzu** oluşturuldu,

Proje Ürününün Potansiyel Kullanım Alanları

Sadece Öncelik Haritası mı?

Yaptığımız bu çalışma sadece bir öncelik haritası çıkarmaktan mı ibaret?:

- Öncelikli binalar belirlenerek bu **binaların iyileştirilmesine** yönelik yapılacak bir çalışmanın **maliyeti** ortaya çıkarıldı,
- Senaryo depreminde **etkilenmesi olası insan sayısına** ilişkin bir tahminde bulunuldu, bu tahmine bağlı **afet sonrası yapılacak çalışmaların** boyutu ile ilgili bir ön görüş geliştirildi,

Proje Ürününün Potansiyel Kullanım Alanları

Sadece Öncelik Haritası mı?

Yaptığımız bu çalışma sadece bir öncelik haritası çıkarmaktan mı ibaret? (devam):

- Deprem sonrası yapılması gereken **hasar tespit çalışmalarına nesnel bir temel oluşturuldu**
  - Hasar tespitinin nereden başlaması gerektiği, hasarın nerelerde yoğunlaştığı, **gizli hasara bağlı can kayıplarının önlenmesi- Bayram Oteli vb.**

Bundan Sonra Ne Yapmalı?

Ne Yapmalı?

- Çalışma İzmir'in diğer bölgelerine genişletilmeli, (**Kim korkar 6306'dan!**)
- İstanbul Master Planında olduğu gibi aşağıdaki yönler de çalışılmalı,
  - Mevcut yapıların ekonomik olarak güçlendirilmesi,
  - Kentsel planlama,
  - Yasal boyut,
  - Finansal boyut,
  - Sosyal boyut, risk ve afet yöntemi.

İlginiz için Teşekkürler SORULAR!

Yrd. Doç. Dr. Özgür ÖZÇELİK
İnşaat Mühendisliği Bölümü
Yapı Mekaniği ve Deprem Mühendisliği Çalışma Grubu
Mühendislik Fakültesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir

İnşaat Mühendisleri Odası, İzmir - 31 Ocak 2013